

Inhoudsopgave

Inleiding	(Ton Notten en Frans Spierings)	11
	Literatuur	19
Deel 1	Zorgen om de jeugd: op straat, op school en thuis	21
1	Jeugdzorgen in de grote stad: over het opgroeien met pedagogische meerstemmigheid (Iliass El Hadioui)	23
1.1	Pedagogische en sociale samenhang	23
1.2	Identiteitsvorming en socialisatie	25
1.3	Pedagogische mismatch als pedagogische meerstemmigheid	26
1.4	De straatcultuur als masculiene socialisatie	27
1.5	De schoolcultuur als feminiene opvoeding	33
1.6	De thuiscultuur als traditionele opvoeding	35
1.7	De pedagogische mismatch en de uitdaging aan de jeugdzorg	37
	Conclusie	38
	Literatuur	40
2	Zorgen om de voortijdige schoolverlaters (Ton Notten)	43
2.1	Voortijdige schoolverlaters	44
2.2	De Rijksoverheid	50
2.3	Overbelaste jongeren en de plusschool	52
2.4	Ketenverantwoordelijkheid	55
2.5	Betrokken en afwezige ouders	58
	Conclusie	60
	Literatuur	60
3	Jongeren, alcohol en drugs (Dirk J. Korf)	63
3.1	Het middelengebruik onder jongeren	64
3.2	Trends en patronen in middelengebruik onder middelbare scholieren in Nederland	66
3.3	Probleemjongeren	69
3.4	Setting: middelengebruik en uitgaan	71
3.5	Alcohol	73
3.6	Cannabis	77
3.7	Jongeren in de verslavingszorg	81

- 3.8 Korte lontjes: geweld, alcohol en drugs 83
 Conclusie 85
 Literatuur 86
- 4 Jeugdzorg in beeld: kinderen en jongeren met een licht verstandelijke beperking (Xavier Moonen en Marjolein de Wit) 89**
- 4.1 110 jaar speciale zorg en speciaal onderwijs voor kinderen en jongeren met een LVB 89
 4.2 Intelligentie 91
 4.3 Definitie van een licht verstandelijke beperking (LVB) 92
 4.4 Oorzaken van een licht verstandelijke beperking 94
 4.5 Karakteristieken van kinderen en jongeren met een LVB 95
 4.6 De ondersteuning van kinderen en jongeren met een LVB 97
 4.7 De hulpverlening aan kinderen en jongeren met een LVB 98
 4.8 Goede hulpverlening aan kinderen en jongeren met een LVB 100
 4.9 Kenmerken van een goede hulpverlener van kinderen en jongeren met een LVB 104
 Conclusie 104
 Literatuur 105
- 5 Multiprobleemgezinnen: wie zijn ze en wat kunnen we ze bieden? (Majone Steketee) 109**
- 5.1 Wat is een multiprobleemgezin? 110
 5.2 Hoeveel multiprobleemgezinnen zijn er? 112
 5.3 Multiprobleemgezinnen, risico- en beschermende factoren 113
 5.4 Typologieën van de hulpverlening 120
 Conclusie 124
 Literatuur 125
- 6 Partnergeweld en kinderen (Katinka Lünnemann) 129**
- 6.1 De betekenis van huiselijk geweld 130
 6.2 Omvang van geweld thuis 131
 6.3 Aard van partnergeweld 133
 6.4 Dader- en slachtofferprofielen 136
 6.5 Gevolgen van geweld voor de kinderen 139
 6.6 Echtscheiding na geweld 141
 6.7 Hulp en ondersteuning 144
 Conclusie 145
 Literatuur 146

- 7 Jeugdcriminaliteit (Henk Ferwerda en Anton van Wijk) 149**
- 7.1 Criminologie, criminaliteit en jeugdcriminaliteit 149
  - 7.2 Hoe is crimineel gedrag te verklaren? 151
  - 7.3 Risico- en beschermende factoren 153
  - 7.4 Omvang, ontwikkeling en aard van de jeugdcriminaliteit in Nederland 155
  - 7.5 Typen jeugddelinquenten: van kickgedrag- tot harde-kern-jongeren 158
  - 7.6 Groepsriminaliteit en bendevoorming; de context 160
    - Conclusie 165
    - Literatuur 166
- 8 Opzettelijke zelfbeschadiging (Erik Jan de Wilde, Frans Spierings en Sonja Nijon) 169**
- 8.1 Opzettelijke zelfbeschadiging: van niet-suïcidale zelfverwonding tot suïcidaal gedrag 170
  - 8.2 Omvang en aard 171
  - 8.3 Verklaringen en theorieën 174
  - 8.4 Zelfbeschadiging en hulpverlening: kennis van de ervaringsdeskundigen 179
    - Conclusie 185
    - Literatuur 186
- 9 Risico's en beschermende factoren voor de opgroeiende generatie (Hans-Jan Kuipers en Ton Notten) 189**
- 9.1 Risico's aanwijzen 189
  - 9.2 Zorgprofessionals volgen: het balansmodel 194
  - 9.3 De achtergronden in Groot-Brittannië 196
  - 9.4 In de lengte en in de breedte kijken: micro, macro, meso, exo 199
    - Conclusie 205
    - Literatuur 206
- Deel 2 Het stelsel in verbouwing? 209**
- 10 Het onderwijs: sorteermachine, of maatwerk en professionaliteit? (Ton Notten) 211**
- 10.1 Het onderwijsbeleid in twee eeuwen 212
  - 10.2 De huidige stand van zaken 214
  - 10.3 Leerplicht, schooldwang en stapelen 216

- 10.4 Tegen de sociaal-etnische selectiviteit 218
- 10.5 De schaal van de school 220
- 10.6 Openbaar en bijzonder onderwijs 222
- 10.7 Openbaar en bijzonder onderwijs en kansen voor een effectieve verbetering van het onderwijs 223
- 10.8 Het stelsel in verbouwing: professionaliteit gevraagd! 228
- 10.9 Practice based innovation 233
  - Conclusie 235
  - Literatuur 235

- 11 Jeugd- en jongerenwerk – eigentijdse professionalisering (Maïke Kooijmans en Marcel Spierts) 239**
  - 11.1 Jeugd- en jongerenwerk in het stelsel van voorzieningen voor de jeugd 239
  - 11.2 Het professionele handelen van de jongerenwerker: het alledaagse als ambacht 245
  - 11.3 Jongerenwerk nieuwe stijl: eigentijdse en passende professionalisering 249
    - Conclusie 253
    - Literatuur 255

- 12 Het Nederlandse jeugdzorgstelsel (William Voorberg) 259**
  - 12.1 Het Nederlandse jeugdzorgstelsel 259
  - 12.2 Belangrijke wettelijke kaders binnen het ambulante kader 264
  - 12.3 Op handen zijnde veranderingen in het jeugdzorgstelsel 267
  - 12.4 Complicaties in het jeugdzorgstelsel: het stelsel, de protocollen en de incidenten 271
    - Conclusie 277
    - Literatuur 277

- 13 Rechter, ouders en kinderen: justitiële jeugdzorg en jeugdstrafrecht (Adriaan van der Linden) 279**
  - 13.1 Justitiële jeugdzorg 279
    - 13.1.1 Ondertoezichtstelling 280
    - 13.1.2 Ontheffing van en ontzetting uit het ouderlijk gezag of de voogdij 286
    - 13.1.3 Voorlopige justitiële jeugdzorgmaatregelen 294
    - 13.1.4 Komend recht 297
  - 13.2 Jeugdstrafrecht 301
    - 13.2.1 De strafrechtelijke procedure 302

13.2.2	Straffen en maatregelen	310
	Conclusie	317
	Literatuur	317
14	De professionele jeugdzorgwerker – werk in uitvoering (<i>Afra Groen</i>)	319
14.1	Wat is een professionele (jeugd)zorgwerker ?	319
14.2	Beroepscode, tuchtrecht, beroepsregister en voortdurende professionalisering	322
	Conclusie	327
	Literatuur	328
15	Ethische kwesties en morele oordeelsvorming in de jeugdzorg (<i>Lia van Doorn en Mariël Kanne</i>)	329
15.1	Morele kwesties in de media	329
15.2	Moraal, ethiek en aanverwante begrippen	331
15.3	Het belang van morele reflectie en morele oordeelsvorming	334
15.4	Perspectieven bij de morele oordeelsvorming van werkers in de jeugdzorg	338
15.5	Een methode voor moreel beraad	343
	Conclusie	349
	Literatuur	350
	Nawoord: beleid, beleidsdruk en beleidsdrukte (<i>Ton Notten</i>)	353
	Conclusie	369
	Literatuur	370
	Register	373
	Over de auteurs	377

Inleiding

Ton Notten en Frans Spierings

Enkele gemengde berichten uit de lente en de zomer van 2012: ‘De Nederlandse jeugd is de meest gelukkige van geheel Europa’, ‘Jeugd wordt braver en gezonder’, ‘Als jongerenwerk verdwijnt, neemt de overlast toe’, ‘Nederland is van de straat’, ‘Minister legt boete op als gemeente illegale mbo-leerling stage biedt’, ‘Laat kinderen met rust – Nederland is doorgeslagen in controlezucht’, ‘Jeugdwerkloosheid groeit’, ‘Naoufel drijft iedereen tot waanzin’ (over Nederland dat relatief veel jongeren in zorginstellingen opsluit en over de lange wachtlijsten), ‘Jeugdzorg, word eens volwassen’, ‘Is er over dertig jaar nog geld voor mijn pensioen?’ Regelmatig werden we verder op de hoogte gehouden van de gevolgen van het voorgenomen snoeiwerk in het speciaal onderwijs. En er was het bericht van de minister van Veiligheid en Justitie dat de 89 jeugdbendes van een jaar eerder tot 30% waren teruggebracht; ook de rest zou hard worden aangepakt.

Deze berichten vormen een ongesorteerde selectie van berichten zoals je die wel vaker leest over ‘de’ jeugd. Een verzameling die wat weg heeft van een prikbord of een projectiescherm waarop ouders, professionals, beleidsmakers, politici en de sociale media tal van verlangens en zorgen kwijt kunnen over, en kansen en onmogelijkheden van de opgroeiende generatie. Zelden ligt er onderzoek aan ten grondslag. Eerder worden stemmingen gepeild en gevoed. Zo zou de hedendaagse jeugd zich in tal van opzichten onderscheiden van de oudere generaties én van haar leeftijdsgenoten in eerdere tijdvakken. Het etiketvocabulaire breidt zich almaar uit: de apathische generatie, de digitale generatie, de X-, Y- en Z-generaties, de grenzeloze generatie, de zap- en de zzp-generatie, de iPad-generatie. En de YEP-generatie (de *Young Ethnic Professionals*) en de *digital natives* kwamen uit de kast, net zoals de *Generation whatever*, de *multitaskers* en de ‘youtopisten’ (de bewoners van Youtopia). Een cursus van de Postacademische DagbladOpleiding Journalistiek (van de Erasmus Universiteit Rotterdam) bood recent met zijn confettigeneratie™ ‘een kijkje in de tijdgeest waarvan we zelf het product zijn’.

En dan zijn er de veel oudere, eeuwenoude zelfs, stereotypen van ‘de jeugd’. Van de kleitabletten in het oude Mesopotamië, vijfduizend jaar geleden, via

Socrates, in de vijfde eeuw voor Christus, tot in onze dagen krijgt de jonge generatie van alles en nog wat aan onaangenaamheden opgeplakt: immoreel, onbeschaafd, onfatsoenlijk, kletsmajoor, ongehoorzame vlerken. 'Ongrijpbaar' nog heetten jongeren zestig jaar geleden, 'risicjongeren' is de focus van vandaag. Misschien is het meest interessante van die millennialange aanklacht tegen de jeugd dat telkens de suggestie wordt gewekt van onthullingen, terwijl de gekozen terminologieën amper uiteenlopen.

Zulke etiketten, met de bijbehorende beschimping van de ene generatie door de andere, verdienen dus enige argwaan. En dat niet alleen vanwege de gebrekkige toeschrijvingen van de oudere generatie aan de jongere, maar vooral om de omstandigheden helder te krijgen waaronder de jeugd vanouds én tegenwoordig moet opgroeien: de contexten van opvoeding, onderwijs, vrije tijd, gezondheids- en andere zorg, correctionele en justitiële instanties voor kinderen, pubers en jongvolwassenen.

We beperken ons tot de dag van vandaag. Daar wringt het een en ander. Er is reden voor enige scepsis. Horen we politici niet zeggen dat de oplossingen van de economische crisis van vandaag niet de problemen mogen worden van de volgende generatie? Klopt dat nou? Laten we het iets dichterbij huis zoeken. Hoe werkt het onderwijs bij de toegang en de doorgang van leerlingen? Doet het er echt niet toe in welke buurten scholen staan? Hoe aantrekkelijk of riskant is het klimaat op straat? Hoe gevaarlijk kan het opgroeien in gezinsverband niet zijn wanneer de ouders/opvoeders elkaar naar het leven staan? En maken de hoge huizenprijzen en de vergaande hypotheekbescherming van de vermogende(r) ouderen het startende jongeren op de woningmarkt niet moeilijk om een eigen leven op te bouwen? Is er vanwege zulke meer structurele omstandigheden, lees: hindernissen, niet sprake van een geheel ander soort conflicten dan vluchtige generatiologen op 'de' jongeren projecteren?

Vele ambivalenties en dubbelzinnigheden omgeven het opgroeien van kinderen en jongeren. En hier is precies het startschot te horen voor dit boek, *Zorgen om de jeugd*. Er zijn wel redenen voor enige zorgen om de jeugd: nuchtere zorgen bij voorkeur. Er is geen reden voor *moral panics*, zoals Stanley Cohen al in 1972 zo treffend waarschuwde. Wel is er reden voor enige zorg over een klein percentage van de jongeren die opgroeien onder moeilijke omstandigheden. De opgroeicontexten zijn voor meer jongeren lastig, maar ze zijn voor een klein percentage hinderlijk en zelfs riskant, zeker wanneer ze in combinatie optreden: op straat, op school, in 'multiprobleemgezinnen', in risicovolle omgevingen (alcohol, drugs, criminaliteit). En ook wanneer jongeren moeten opgroeien met verstandelijke beperkingen. Het is

te gemakkelijk om bij deze groep van 2 ('zeer ernstig') tot 15% ('ernstig') de klassieke weegschaal van 'bedreigingen en 'kansen' in werking te stellen, waarbij het gezin voor het juiste evenwicht zou kunnen zorgen. Dit laatste hoopte men eerder al te bereiken, met de campagne Gezinsherstel Brengt Volksherstel (1944-1947) en met het opnieuw tot 'hoeksteen van de maatschappij' verklaren van het gezin (1980-1990).

De schrijvers van dit boek, vertegenwoordigers van vele disciplines, wilden vooral kijken naar de reële bedreigende omstandigheden van de jeugd (deel 1) én naar de mate waarin publieke voorzieningen bijdragen aan de re-integratiekansen van jongeren..., of dat juist níet doen, waardoor het brede publieke stelsel rond het opgroeien van de jeugd in de verbouwing zou moeten (deel 2).

Naast deze inleiding en het nawoord telt dit boek twee delen, van respectievelijk negen en zes hoofdstukken. In het eerste deel verwijzen de zorgen om de jeugd naar maatschappelijke en psychosociale ongemakken, hindernissen. Soms gaat het om taaie processen die bij zo'n 10 à 15% van de kinderen en jongeren de opvoedingsvaardigheden van hun ouders soms te boven gaan. En doorgaans staan die pedagogische ongemakken in open verbindingen met de straat en de school en de vaak moeizame toeleiding naar de arbeidsmarkt. Nogmaals: er staan geen hekken om de gezinnen; gezinnen staan in zeer open verhoudingen met de buitenwereld. En er staan net zo min hekken om de school en de jeugdzorg.

Het eerste deel wordt in hoofdstuk 9 afgesloten met de conclusie dat het meerdimensionele opgroeien van de jongste generatie zich niet laat typeren met schema's die variëren op de 'concentrische' cirkels om het kind en het gezin. In de opbouw van het eerste deel zit al een leeswijzer voor een andere kijk. In hoofdstuk 1 zet Iliass El Hadioui een aantal grotestadszorgen uiteen. Eén element van de belevingswereld van veel stadsjongeren is dat ze eigenlijk geen verschillen kennen tussen de drie onder pedagogen spreekwoordelijke opgroeiwerelden, in deze volgorde: gezin, school, vrije tijd. Een deel van de jongeren construeert de eigen identiteit vooral op straat, thuis kom je om te eten, aldus El Hadioui. Op straat heerst een masculiene identiteit – tegenover de feminiene opvoeding op school. Dit kan in het ergste geval een pedagogische *mismatch* opleveren en daarmee een uitdaging vormen voor de jeugdzorg.

De werking en de uitsortende werking van het onderwijs is het onderwerp van het tweede hoofdstuk. Tot op Europees niveau bestaan er zorgen over het voortijdig en ongediplomeerd verlaten van het voortgezet onderwijs. Nederland neemt een plaats in de middenmoot in wat betreft het voortijdig

schoolverlaten, de ongediplomeerde schooluitval. Ons land haalt waarschijnlijk wel de Europees overeengekomen normen over het jaarlijks terugdringen van de cijfers. Toch blijft er in Nederland sprake van een remmende werking die de *early tracking* en de sociaal-etnische selectiviteit bij de overgang van het basis- naar het voortgezet onderwijs op veel leerlingen hebben, de Cito-toets, het schooladvies en het brede scholenaanbod ten spijt.

Ook de grenzen tussen de school en haar omgeving zijn poreus en open. Onderwijsinstellingen trachten het aanbod van drank en drugs ver buiten de school te houden. Letterlijk. In hoofdstuk 3 zet Dirk Korf even gedetailleerd als afstandelijk het gebruik van zulke middelen uiteen. Vergeleken met hun leeftijdsgenoten ligt dit gebruik sowieso hoger bij probleemjongeren. Bij geweld in het uitgaansleven ligt de consumptie van drank en/of drugs voor de hand. En drie soorten oorzakelijke samenhangen van geweld zijn nauw verknoot: de agressie-bevorderende, de economisch dwingende en de geweldsculturele werking van die middelen.

We komen daarmee in de omgeving van de jeugdcriminaliteit die de criminologen Henk Ferwerda en Anton van Wijk in hoofdstuk 7 uiteenzetten. Jeugdcriminaliteit is een verschijnsel met meerdere gezichten: van eenmalige vernielers die zich rot schrikken als ze opgepakt worden (en dan vaak niet in herhaling vervallen), tot taaie recidivisten en criminele jeugdgroepen.

Jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB) vormen een andere aanleiding tot enige zorgen om de jeugd. De orthopedagogen Xavier Moonen en Marjolein de Wit schetsen in hoofdstuk 4, op basis van veel literatuur, de oorzaken van deze LVB en de geschiedenis van de aanpak ervan. Zij komen tot een profiel van een adequate benadering van kinderen en jongeren met zulke beperkingen, in en om het onderwijs.

De hoofdstukken 5 en 6 sluiten inhoudelijk op elkaar aan: multiprobleemgezinnen, en partnergeweld en kinderen. Multiprobleemgezinnen kennen hardnekkige problemen van sociaaleconomische en psychosociale aard én van moeizame relaties met de hulpverlening. Majone Steketee schetst in het vijfde hoofdstuk aan de hand van enkele typologieën hoe die taaie problemen en zorgrelaties enigszins 'op maat' aangepakt kunnen worden. In hoofdstuk 6 analyseert Katinka Lünemann de dramatiek van partnergeweld, kindermishandeling en kinderen die aan geweld tussen ouders worden blootgesteld. Aan het eind van dit hoofdstuk komen de mogelijke interventies en de taak van beroepskrachten bij feitelijk en vermoedelijk huiselijk geweld en kindermishandeling aan de orde.

Hoofdstuk 8 gaat over niet-suïcidale zelfverwonding en zelfdoding. Ook dit hoofdstuk besluit met de vraag hoe professionals in dergelijke situaties moeten handelen. Het tijdig begrijpen van signalen noemen Erik Jan de Wilde,

Frans Spierings en Sonja Nijon een noodzakelijke voorwaarde om tot handelen te komen. Maar er kunnen, zo concluderen zij, jaren overheen gaan eer het gevoel van eigenwaarde, het gevoel dat je iets kunt, dat je van betekenis bent voor andere mensen, als fundament laag voor laag is (weder)opgebouwd.

Deze acht meer of soms minder met elkaar samenhangende probleemsituaties van jongeren in hun drie opgroeisituaties – de openbare ruimte, de school en het gezin – krijgen een *overview* in hoofdstuk 9. Hans-Jan Kuipers en Ton Notten schetsen in dit hoofdstuk eerst de twintigjarige politieke en beleidsmatige voorgeschiedenis van het aanwijzen van de levensrisico's van jongeren, binnen en buiten hun gezinnen. Vervolgens bespreken zij de aanhang die het zogeheten balansmodel verkreeg, oftewel de weegschaal van problemen en kansen, en de betrekkelijke volgzzaamheid van zulke denkpatronen door de beroepssector.

Dan deel 2. De titel van dit boek, *Zorgen om de jeugd*, verwijst evenzeer naar de tekortkomingen in het complexe stelsel dat de opgroeiende generatie (en haar ouders, de leraren en de jeugdprofessionals) omgeeft. Enkele indicaties leverde deel 1 reeds. Hoofdstuk 5 van Majone Steketee deed dat tamelijk expliciet – haar bijdrage aan dit boek zou daarom ook in deel 2 kunnen staan. De vragen rond de architectuur van de zorgsystemen worden in dat deel van het boek aangescherpt: in en om het onderwijs, het jeugd- en jongerenwerk, de niet-justitiële- en justitiële jeugdzorg, en het jeugdstrafrechtstelsel. Deze verschillende zorgsystemen zijn (weer) aan verbouwing toe, zo schrijven vijf auteurs. Tal van onderdelen van het systeem staan reeds in de steigers, maar vooral de samenhang tussen de bestanddelen zou meer aandacht moeten krijgen.

In hoofdstuk 10 constateert Notten dat tweehonderd jaar onderwijsbeleid ons op geen andere gedachte kan brengen dan dat al die instellingen van voor- en vroegschoolse educatie, het basisonderwijs en zeker het voortgezet onderwijs deel uitmaken van een onoverzichtelijk en riskant sorteersysteem. Nederland kent hierbij herkansingen en correcties, oftewel stapelmogelijkheden, die tegenwoordig relatief frequent door tweede-generatie-allochtonen leerlingen benut worden. Maar met een voortgezette aanpak en preventie van het voortijdig schoolverlaten zijn we er niet. De versterking van de 'beroepskolom vmbo-mbo-hbo' verdient meer aandacht, evenals de riskante aspecten van het stapelen.

In hoofdstuk 11 schetsen Maïke Kooijmans en Marcel Spierts, onder andere naar aanleiding van de Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning) en het beleidsidee Welzijn Nieuwe Stijl. Zij onderscheiden vijf invalshoeken: het

jongerenwerk gaat uit van de vraag van jongeren, maar het beseft ook dat de wens van jongeren alléén niet de maat der dingen is; het werk stelt de ontwikkeling van de eigen kracht en het talent van jongeren centraal, maar het is er uiteraard ook op gespist de mogelijke schade daarvan te beperken; jongerenwerkers komen vanachter hun bureau vandaan, in lijn met de ervaringen van het ambulant jongerenwerk in de nieuwe eeuw; jongerenwerkers spreken jongeren aan in hun vrije tijd, maar ze zijn daarin als ‘buurtpedagogen’ niet vrijblijvend; en een jongerenwerker is *streetwise*, althans hij/zij verstaat de taal van de straat (maar identificeert zich er niet mee).

Als het jongerenwerk verdwijnt, neemt de overlast toe, aldus Sheila Kamer- man in een recent artikel (2012):

‘Snelle straffen, lik-op-stuk, camera’s op hangplekken, extra surveilleren met straatcoaches of stadswachten. Maar uit onderzoek [blijkt] dat de effecten nihil zijn. Een camera voorkomt niet dat kinderen afglijden, een goede jongerenwerker probeert dat wel. Criminele jongeren zijn voor de politie, dat staat buiten kijf, vinden de deskundigen. Maar om een criminele groep hangen vaak tientallen jongere broertjes, soms zusjes, en meelopers. Daar ligt een van de belangrijkste taken van de jongerenwerker. Hij probeert het leven van die broertjes en meelopers een andere kant op te buigen. Ik ben jeugdcriminoloog, zegt Henk Ferwerda [in het artikel van Kamer- man]. “Kinderen uit de criminaliteit houden is veel effectiever dan ze uit de criminaliteit krijgen”.’

Adriaan van der Linden, die inrichtingswerk, maatschappelijk werk én rechten studeerde, komt in hoofdstuk 13 tot dezelfde aanbeveling. Volkomen voor de hand liggend bespreekt hij twee separate domeinen van justitiële bemoeienis in één hoofdstuk: de justitiële jeugdzorg en het jeugdstrafrecht. Wat hebben kinder- of jeugdbeschermingsmaatregelen en het jeugdstrafrecht niet met elkaar te maken! In beide gevallen is er op z’n minst sprake van maatwerk. Bij een door de (kinder)rechter opgelegde maatregel gaat het veelal om het beperken of ontnemen van het ouderlijk gezag over kinderen en jeugdigen tot 18 jaar. In het jeugdstrafrecht zal het, ingeval van een met een stagnerend ontwikkelingsproces samenhangend strafbaar feit, evenzeer gaan over resocialisatie en heropvoeding. Er bestaan in de praktijk dan ook, aldus Van der Linden, veel dwarsverbanden tussen het jeugdstrafrecht en het (civiele) jeugd(zorg)recht.

De bestuurskundige aanbevelingen die William Voorberg in hoofdstuk 12 formuleert, strekken zich uit naar alle hoofdstukken van het tweede deel van

dit boek. Voorberg legt de klemtoon op de noodzaak van een versterking van de professionaliteit van de werkers voor en met de jeugd. Hij schaart zich achter een prikkelende conclusie van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid uit 2007:

'Allerlei problemen in het functioneren van de zorg voor jeugdigen zijn niet opgepakt als professioneel vraagstuk, waarbij met professionals gekeken is naar de meest adequate wijze van aanpak, maar als organisatievraagstuk. Daarmee is gaandeweg het idee gecreëerd dat een volgend reorganisatieschema de definitieve oplossing is voor een aantal problemen in de zorg voor jeugdigen' (Van Lieshout & Van de Donk, 2007, p. 14).

Tal van onderdelen van het jeugdzorgsysteem staan reeds in de steigers, zo merkten we op. De verzameling conclusies en aanbevelingen van de hoofdstukken 10 tot en met 13 krijgt een voor de hand liggende tweevoudige toespitsing in de beide slotbeschouwingen van het tweede deel van het boek. Hoofdstuk 14 doet dat uit het sociologische oogpunt van de professionalisering, hoofdstuk 15 is meer ethisch-filosofisch van toon. Afra Groen besluit hoofdstuk 14 met de constatering dat de professionalisering van de jeugdzorg is op te vatten als 'werk in uitvoering'. Zij spreekt de hoop uit dat deze professionalisering een goede afloop zal hebben. Dit optimisme is volgens haar bittere noodzaak, gezien de voortdurend afnemende status van de sociaalagogische professies en de steeds hogere eisen die aan het werk gesteld worden. Daar staan, aldus Groen, hoopgevende ontwikkelingen (en investeringen) tegenover: de toenemende aandacht voor professionaliseringstaken bij de, zij het nog altijd schaarse hbo-masteropleidingen en bij de lectoraten.

Werkers in de jeugdzorg, zo staat in hoofdstuk 15, worden dagelijks geconfronteerd met morele vragen en dilemma's. In de wijze waarop professionals hiermee omgaan, spelen allerlei invloeden en referentiekaders een rol. Daarop is een voortdurende morele reflectie noodzakelijk, aldus de wijsgerig-historisch pedagoog Lia van Doorn en de ethicus Mariël Kanne. Naast persoonlijke inzichten van hulpverleners tellen de overwegingen vanuit een professioneel-ethische invalshoek. Moreel beraad kan bijdragen aan het in beeld brengen en vergelijkenderwijs afwegen van deze en andere perspectieven. De verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling en het bijhouden daarvan ligt bij individuele professionals én bij de organisaties waarbinnen zij werken – daarin lijkt hun conclusie op die van Afra Groen in het voorgaande hoofdstuk.

In het Nawoord kijkt Ton Notten terug op de onderwerpen die in het boek ter sprake kwamen. Hij komt tot een viervoudige slotsom.

Ten eerste de noodzaak voor alle jeugdprofessionals, in de brede zin van het woord, van de historiserende blik, de voortdurende confrontatie van het heden met het verleden, en omgekeerd. Die benadering leert ons hoezeer er (dis)continuïteiten zijn in de opgroei- en opvoedingshindernissen en in de manieren waarop deze aangepakt worden. Soms nuchter en praktisch, soms met een scherp oog voor de omstandigheden, vaak met enig geduld en nuchterheid. Maar altijd zijn het de feitelijke omstandigheden die ertoe doen: de opgroei- en pedagogische omstandigheden in het gezin, de vakmatige, didactische en opvoedingsrollen en -taken van de school, de vrije tijd die al dan niet op straten en pleinen, in de sport en onder vrienden wordt doorgebracht.

De historiserende blik heeft ten tweede oog voor de in de loop van de tijd wisselende krachtenvelden van de opvoedingsmilieus, het beleid en de jeugdzorg. Welke factoren, welke personen en instanties doen ertoe? Professionals in en om de jeugdzorg dienen reeds tijdens hun opleiding te leren om verder te gaan dan het aanhangen van die o zo eenvoudige weegschaalmetafoor van 'risico's en kansen' en van een al even simpele notie van de 'concentriciteit' rond de privésfeer van het gezin, die de kern zou zijn van alle opgroeisferen. Ten derde, de historiserende kijk en de krachtenveldmetafoor kunnen (aankomende) professionals de overtuiging bijbrengen van de noodzaak van een dubbele blik: een nabije- en een verziende kijk op de probleemsituaties waarmee ze geconfronteerd worden. Beroepskrachten moeten, met een groothoeklens, de processen doorzien waarmee ze dagelijks te maken krijgen en waarbij een microscopische, spreekkamerkijk een verrijking kan opleveren. Of niet zelden een contrapunt. Ze moeten daarover met hun collega's (ook in aanpalende sectoren) van gedachten wisselen. Professionals willen en moeten dat alles beargumenteerd doen, betekenis achterhalen van het gedrag van jongeren (leerlingen, hanggroepen, zorggebruikers et cetera) én hun ouders om zodoende verklaringen te geven van gebeurtenissen en op basis daarvan aanbevelingen te doen voor effectieve interventies.

Altijd doordacht en positief, soms met argwaan en kritiek. En experimenten aangaan. Want goede professionals innoveren door onderzoek, *practice based innovation*. Dat is een vitaal aspect van aanhoudende professionalisering. En dat is meteen de vierde aanbeveling, een aanbeveling die ook wordt geformuleerd in enkele andere bijdragen van dit boek.

Literatuur

- Bruin, H. de (2011). Jeugdzorg nieuwe stijl. *Binnenlands Bestuur*, 10 september 2011, 44.
- Cohen, S. (1972). *Folk Devils and Moral Panics*. St Albans: Paladin.
- Giesen, P. (2012). Laat kinderen met rust. [Interview met Ivo Weijers] *de Volkskrant*, het Vervolg, 21 april 2012, 6-7.
- Kamerling, S. (2012). Als jongerenwerk verdwijnt neemt de overlast toe. *NRC Handelsblad*, 2 maart 2012, 6.
- Laub, J.H. & Sampson, R.J. (2003). *Shared Beginnings, Divergent Lives: Delinquent Boys to Age 70*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Lieshout, P.A.H. van & Donk, W.B.H.J. van de (2007). Inleiding. In: Lieshout, P.A.H. van, Meij, M.S.S. van der & Pree, J.C.I. de (red.). *Bouwstenen voor een betrokken jeugdbeleid*. Nota van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Amsterdam: Amsterdam University Press, 9-20.
- Notten, A.L.T. (red.) e.a. (2006). *Een omgekeerd generatieconflict? De jeugd verdient de toekomst*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Notten, A.L.T. (2012). *Vleermuisouders en andere essays over het opgroeien in de stad*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.